

Лещак Н.І.

СПЕЦИФІКА АВТОРСЬКОГО ПРАВА УКРАЇНИ У СФЕРІ АРХІТЕКТУРНОЇ ТА МІСТОБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 347.787

Постановка проблеми. У будь-якій сфері суспільної діяльності, для якої властива інтелектуальна творчість та її зовнішнє вираження у вигляді певних результатів, важливе значення має правове регулювання та охорона авторства на об'єкти інтелектуальної творчої діяльності. Однією з таких сфер суспільної діяльності є архітектурна діяльність, яка підпадає під дію норм авторського права на об'єкти архітектурної діяльності.

Враховуючи той факт, що спроби кодифікації законодавства України у сфері архітектурної та містобудівної діяльності зазнали невдачі, виникає необхідність дослідження різних рівнів правового регулювання у цій сфері.

Стан дослідження (аналіз останніх досліджень і публікацій). Проблеми архітектурної та містобудівної діяльності в цілому раніше висвітлювались у монографіях В. А. Бачиніна, Д. О. Вовка, І. М. Луцького, Р. А. Папаяна, С. П. Рабіновича. Крім того, у різних періодичних наукових виданнях опубліковано наукові статті Є. В. Бурлая, М. В. Валамова, А. Г. Залужного, М. І. Ковронюка, Г. М. Котлярєвської, І. В. Міми, Ю. М. Оборотова, Л. В. Ярмол та ін.

Спеціалізоване дослідження проблематики права інтелектуальної власності та авторського права в архітектурній та містобудівельній діяльності здійснювали А. Б. Беломєсяцев, Г. Горак, А. В. Іконников, Д. Киянський, В. В. Лебедев, К. Лінч, А. Ф. Лосєв, А. П. Мардер, А. А. Пучков, В. П. Шестаков та інші науковці.

Виділення невирішених частин проблеми. Проте невирішеним залишається питання про комплексний підхід до вирішення проблеми юридичного закріплення, реалізації та захисту авторського права на об'єкти інтелектуальної творчої діяльності у галузі архітектурної діяльності на різних рівнях правового регулювання.

Ціль статті (постановка завдання). З урахуванням актуальності та практичної значимості проблеми, ступеня її дослідження, а також наявності невирішених проблем у цій сфері метою даної наукової статті є комплексне правове дослідження рівнів юридичного закріплення права інтелектуальної власності та авторського права зокрема на різних рівнях правового регулювання за законодавством України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нормативно-правова регламентація та захист суб'єктивного авторського права на об'єкти архітектурної діяльності здійснюється на наступних рівнях правового регулювання:

- 1) загально-правовий (конституційно-правовий) рівень, що забезпечується за допомогою ст. 54 Конституції України;
- 2) галузевий рівень – забезпечується на рівні Книги IV ЦК України, тобто на рівні галузі цивільного права;
- 3) підгалузевий рівень – забезпечується на рівні Закону України «Про авторське право і суміжні права» (на рівні такої підгалузі цивільного права як право інтелектуальної власності);
- 4) інституційний рівень – забезпечується на рівні інституту правового регулювання архітектурної діяльності.

Доцільним, на нашу думку, є правовий аналіз кожного з цих рівнів правового регулювання авторства у цій сфері.

Відповідно до ч. 1 ст. 54 Основного Закону України, громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Згідно ч. 2 ст. 54 Конституції України, кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. За ч. 3 ст. 54 Конституції, держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством. Ч. 4 ст. 54 Основного закону гарантує, що культурна спадщина охороняється законом, а відповідно до ч. 5 ст. 54 Конституції України, держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культур-

ну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами [1].

Саме ж розуміння права інтелектуальної власності закріплене у ч. 1 ст. 418 ЦК України, згідно якої право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об’єкт права інтелектуальної власності. Згідно ч. 2 ст. 418 ЦК України, право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та майнові права інтелектуальної власності [2].

Отже, в основі змісту права інтелектуальної власності лежать дві групи прав:

- 1) особисті немайнові права інтелектуальної власності;
- 2) майнові права інтелектуальної власності.

Перелік об’єктів права інтелектуальної власності вміщений у ст. 420 ЦК України, до яких також віднесено художні та літературні твори [2].

Хоча ст. 420 ЦК України буквально не відносить твори архітектури до об’єктів права інтелектуальної власності, проте у ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р. визначено, що твір архітектури — це твір у галузі мистецтва спорудження будівель і ландшафтних утворень (креслення, ескізи, моделі, збудовані будівлі та споруди, парки, плани населених пунктів тощо) [3]. Більше того, ст. 14 та ст. 15 даного Закону встановлюють відповідно загальний перелік особистих немайнових та майнових прав автора.

Відповідно до ч. 1 ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права», автору належать такі особисті немайнові права:

1) вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо;

2) забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом;

3) вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого його публічного використання;

4) вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора [3].

Відповідно до ч. 1 ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права», до майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) належать:

- а) виключне право на використання твору;
- б) виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами [3].

Майнові права автора (чи іншої особи, яка має авторське право), на відміну від особистих немайнових прав, можуть бути передані (відчужені) іншій особі, після чого ця особа стає суб'єктом авторського права.

У ч. 4 ст. 15 даного Закону також зазначено, що *виключні права авторів на використання творів архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва передбачають і право їх участі у реалізації проектів цих творів* [3].

На інституційному рівні авторські права на об'єкти архітектурної діяльності визначені у Розділі VI (ст. ст. 29 – 31) Закону України «Про архітектурну діяльність» від 20.05.1999 р.

Відповідно до ч. 1 ст. 29 Закону України «Про архітектурну діяльність», об'єктами авторського права в галузі архітектури є:

- 1) твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва;
- 2) плани, креслення, пластичні твори, ілюстрації, карти та ескізи, що стосуються архітектури.

Ч. 2 ст. 29 даного Закону визначає суб'єктів авторського права в галузі архітектури. Зокрема, особа (особи), творчою працею якої (яких) створено об'єкти архітектури як об'єкти авторського права, вважається автором (співавторами) цих об'єктів.

Разом з тим, співавторами не можуть бути особи, які подають автору об'єкта архітектури технічну, консультаційну чи організаційну допомогу або такі, що здійснюють організацію проектування і будівництва (реконструкції, реставрації, капітального ремонту), контроль за виконанням зазначених робіт [4].

Зміст авторського права в галузі архітектури (майнові та особисті немайнові права автора (співавторів) визначені у ст. ст. 30 та 31 Закону України «Про архітектурну діяльність». Відповідно до ст. 30 даного Закону, майнові права на об'єкт архітектури як об'єкт авторського права, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або в якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором. Майнові права на об'єкт архітектури як об'єкт авторського права, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта або замовникові (забудовникові) спільно, якщо інше не встановлено договором.

Автор проекту твору архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва має виключне право:

1) на участь у подальшій його реалізації, якщо інше не передбачено умовами договору із замовником (забудовником) або юридичною чи фізичною особою, де або в якій він працює,

2) на внесення змін до не завершеного будівництвом чи збудованого твору архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва у разі зміни його функціонального призначення чи реконструкції.

Використання проекту твору архітектури, містобудування чи садово-паркового мистецтва для реалізації допускається тільки одноразово, якщо інше не обумовлено договором, згідно з яким створено проект. Повторне використання такого проекту і розробленої на його основі робочої документації здійснюється виключно за згодою автора з виплатою йому або його правонаступникам авторської винагороди.

Автор об'єкта архітектури як об'єкта авторського права має право на одержання у встановленому законодавством порядку авторської винагороди за його створення і використання [4].

У відповідності зі ст. 31 Закону України «Про архітектурну діяльність», особистими немайновими правами інтелектуальної власності автора (співавторів) об'єкта архітектури як об'єкта авторського права є:

1) право фотографувати, здійснювати відео-зйомку відповідного об'єкта архітектури як об'єкта авторського права, крім випадків, визначених законом;

- 2) право вимагати визнання свого авторства (співавторства)
- 3) шляхом зазначення належним чином свого імені на об'єкті архітектури як об'єкті авторського права, якщо це практично можливо.

Особисті немайнові права на об'єкт архітектури як об'єкт авторського права належать його автору (співавторам) незалежно від умов договору (контракту) між автором та замовником (забудовником) або юридичною чи фізичною особою, де або в якій він працює [4].

Висновки. Таким чином, правове регулювання та захист авторських прав у сфері архітектурної діяльності забезпечується на базі комплексного підходу, який передбачає поєднання конституційно-правових норм, цивільно-правових норм, норм права інтелектуальної власності та норм інституту правового регулювання архітектурної діяльності. Лише за умови їх комплексного використання можна вести мову про ефективне забезпечення процесу реалізації та захисту авторських прав у цій сфері.

Перспективи подальших досліджень. Одним з основних напрямів наукових досліджень у цій сфері є проблема сучасного стану та перспектив подальшої кодифікації законодавства України про архітектурну та містобудівну діяльність, невід'ємним елементом якої має стати право інтелектуальної власності (включаючи і авторське право) у цій сфері. Вважаємо, що даному питанню у концепції нового кодифікованого акта у цій сфері має стати окремий розділ чи підрозділ, спрямований на узгодження норм цивільного та архітектурного законодавства України у частині права інтелектуальної власності на об'єкти архітектурної та містобудівної діяльності.

1. Конституція України від 28.06.1996 р. зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. з наступними змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. з наступними змінами і доповненнями URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.

4. *Про архітектурну діяльність: Закон України від 20.05.1999 р. з наступними змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text>.*

Лещак Н. І. Специфіка авторського права України у сфері архітектурної та містобудівної діяльності

У даній науковій статті здійснене комплексне правове дослідження рівнів юридичного закріплення права інтелектуальної власності та авторського права зокрема на різних рівнях правового регулювання за законодавством України.

Автор статті акцентує увагу на тому, що не вирішеним залишається питання про комплексний підхід до вирішення проблеми юридичного закріплення, реалізації та захисту авторського права на об'єкти інтелектуальної творчої діяльності у галузі архітектурної діяльності на різних рівнях правового регулювання.

На думку автора, законодавче регулювання авторського права на об'єкти архітектурної діяльності здійснюється на наступних рівнях правового регулювання: 1) загально-правовий (конституційно-правовий) рівень, що забезпечується за допомогою ст. 54 Конституції України; 2) галузевий рівень – забезпечується на рівні Книги IV ЦК України, тобто на рівні галузі цивільного права; 3) підгалузевий рівень – забезпечується на рівні Закону України «Про авторське право і суміжні права» (на рівні такої підгалузі цивільного права як право інтелектуальної власності); 4) інституційний рівень – забезпечується на рівні інституту правового регулювання архітектурної діяльності.

Саме тому автор вважає, що правове регулювання та захист авторських прав у сфері архітектурної діяльності забезпечується на базі комплексного підходу, який передбачає поєднання конституційно-правових норм, цивільно-правових норм, норм права інтелектуальної власності та норм інституту правового регулювання архітектурної діяльності. Лише за умови їх комплексного використання можна вести мову про ефективне забезпечення процесу реалізації та захисту авторських прав у цій сфері.

Одним з основних напрямів наукових досліджень у цій сфері є проблема сучасного стану та перспектив подальшої кодифікації законодавства України про архітектурну та містобудівну діяльність, невід'ємним елементом якої має стати право інтелектуальної власності (включаючи і авторське право) у цій сфері. Вважаємо, що даному питанню у концепції нового кодифікованого акта у цій сфері має стати окремий розділ чи підрозділ, спрямований на узгодження норм цивільного та архітектурного законодавства України у частині права інтелектуальної власності на об'єкти архітектурної та містобудівної діяльності.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, авторське право, архітектура, містобудування, архітектурна діяльність, містобудівна діяльність, правове регулювання архітектурної діяльності, правове регулювання містобудівної діяльності, авторське право в архітектурній діяльності, авторське право у містобудівній діяльності.

Leshchak N. I. Specifics of copyright of Ukraine in the field of architectural and urban planning

In this scientific article a comprehensive legal study of the levels of legal consolidation of intellectual property rights and copyright in particular at different levels of legal regulation under the laws of Ukraine.

The author of the article emphasizes that the issue of a comprehensive approach to solving the problem of legal consolidation, implementation and protection of copyright on objects of intellectual creativity in the field of architectural activities at different levels of legal regulation remains unresolved.

According to the author, the legislative regulation of copyright on objects of architectural activity is carried out at the following levels of legal regulation: 1) general legal (constitutional and legal) level, which is provided by Art. 54 of the Constitution of Ukraine; 2) sectoral level – is provided at the level of Book IV of the Civil Code of Ukraine, at the level of the civil law branch; 3) sub-sectoral level – provided at the level of the Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights» (at the level of such a sub-branch of civil law as intellectual property rights); 4) institutional level - is provided at the level of the institute of legal regulation of architectural activity.

That is why the author believes that the legal regulation and protection of copyright in the field of architectural activities is provided on the basis of a comprehensive approach that combines constitutional law, civil law, intellectual property law and the rules of legal regulation of architectural activity. Only if they are used comprehensively can we talk about effective support for the implementation and protection of copyright in this area.

One of the main directions of scientific research in this area is the problem of the current state and prospects of further codification of Ukrainian legislation on architectural and urban planning, an integral element of which should be intellectual property rights (including copyright) in this sphere. We believe that this issue in the concept of a new codified act in this area should be a separate section or subsection aimed at harmonizing the civil and architectural legislation of Ukraine in terms of intellectual property rights to architectural and urban planning activities.

Key words: intellectual property law, copyright, architecture, urban planning, architectural activity, town – planning activity, legal regulation of architectural activity, legal regulation of town – planning activity, copyright in architectural activity, copyright in town – planning activity.